

Mellanvalsdemokrati – ett invånarperspektiv

EN FÖRSTUDIE FINANSIERAD AV MITTUNIVERSITETET
OCH SUNDSVALLS KOMMUN

EHRHART ANNA

SUSANNE WALLMAN-LUNDÅSEN

ÅSA VON SCHOULTZ

AVDELNINGEN FÖR SAMHÄLLSVETENSKAP, MITTUNIVERSITETET

Innehåll

Inledning.....	2
Deltagandets förändrade karaktär: en historisk utblick	3
Idéer om demokratins ideal.....	10
Deltagande som begrepp	13
Deltagande i praktiken: exempel från svenska kommuner.....	14
Metod och material	16
Analys	17
Referenser	30

Inledning

Sedan 1990-talets slut har redan två offentliga utredningar i Sverige haft i uppdrag att undersöka olika aspekter av demokrati i landet (SOU 2000:1; SOU 2016: 5). Utgångspunkten har varit att demokratin, och inte minst de politiska partiernas roll som länk mellan medborgarna och det politiska beslutsfattandet på olika sätt är utmanad. De väletablerade måtten på stödet för demokrati som system som används för jämförelser mellan länder har dock inte förändrats nämnvärt under denna period vad avser Sverige. Likväl har uppfattningen om en förestående kris för demokratin präglat synen på utredningarnas tillsättande. En närmare läsning ger vid handen att den uppfattade krisen för demokratin i stor utsträckning har rört de politiska partierna och deras roll i demokratin samt den långsiktiga hållbarheten för den representativa demokratin former för politiskt deltagande.

I praktiken bygger de flesta moderna demokratier på principen om representation snarare än på direkt folkligt inflytande. I den svenska regeringsformens första paragraf slås fast att makten utgår från folket och att den *förverkligas genom ett representativt statsskick* (RF 1§). Det innebär att medborgarnas politiska aktiviteter främst kännetecknas av att rösta i regelbundna val, medan makten över det faktiska beslutsfattandet delegeras till de representanter som utses i de allmänna valen. Den roll som medborgarna har i dagens politiska beslutsprocesser är i praktiken tämligen begränsad.

Under de senaste decennierna har intresset för att utöka medborgarnas möjlighet att vara direkt delaktiga i politiska beslutsprocesser ökat. I Sverige drivs den här utvecklingen framför allt på lokal nivå och över 70 procent av alla svenska kommuner angav 2015 att de använder sig av olika former för medborgardialog (SKL). De institutionaliserade möjligheterna för invånarna att ingripa i de politiska processerna har även de utökats genom införande av folkinitiativ (infört 1994, förstärkt 2011) med vilket invånarna i en kommun kan tvinga fram en folkomröstning¹ och genom möjligheten att införa medborgarförslag² (2002) som ger folkbokförda invånare en rätt att väcka ärenden i fullmäktige (frivilligt för kommunerna).

Utvecklingen på området drivs av en förväntan om att dagens invånare efterfrågar fler och mer individualiserade sätt att göra sin röst hörd i politiken. I takt med att partiernas medlemsskaror har krympt har även den traditionella länken mellan partierna och medborgarna försvagats och ett behov av att utöka kontaktytorna mellan folket och deras politiska representanter har identifierats. Vikten av att ta tillvara en bredd av erfarenheter och insikter som finns hos befolkningen brukar ofta framhållas samt att ett ökat medborgardeltagande kan bidra till att stärka acceptansen för enskilda politiska beslut och därmed även stärka legitimiteten för den förda politiken som helhet (Held, 2006; Pateman, 1970; Smith, 2009; Geißel & Joas, 2013).

¹En rådgivande folkomröstning måste hållas om initiativet är undertecknat av 10% av de röstberättade invånarna i kommunen och det inte röstas ner av 2/3 av fullmäktige.

² Enligt kommunallagen (xx§) innebär medborgarförslag en rätt för den som är folkbokförd i en kommun eller i ett landsting att väcka ärenden i fullmäktige om frågor inom kommunens eller landstingets ansvarsområden.

Klassiska studier har också argumenterat för att de politiska institutionerna måste kunna infria de förväntningar på deltagande som medborgarna har för att kunna vara långsiktigt hållbara (Huntington, 1968). Sammantaget antas ett rikare deltagande från medborgarnas sida kunna bidra till en långsiktigt mer hållbar demokrati.

Ofta baseras dock forskningen om demokratin och dess utveckling på antaganden om att medborgarna faktiskt efterfrågar nya former av delaktighet som går bortom röstning i val och engagemang i politiska partiers. Undersökningarna tar fasta på vad medborgarna egentligen har för förväntningar på politiska procedurer och i vilken utsträckning man är beredd att delta aktivt om förutsättningar ges är dock relativt få till antalet. Studier visar i och för sig att stödet för enskilda direktdemokratiska beslutsformer är starkt (Dalton m.fl., 2001; Cronin 1989; Budge 1996; Norris 1999) samtidigt som (och motstridigt) mer övergripande undersökningar om demokratisyner i Sverige att en majoritet av medborgarna stödjer en valdemokratisk modell (Esaiasson m.fl., 2010). Forskning från andra länder visar i sin tur att det inte finns samstämmighet av hur medborgarna vill att demokratin ska fungera, utan att det precis som när det gäller politikens innehåll, finns skillnader i synen på demokratin kan organiseras på bästa vis (Bengtsson, 2012; Coffé & Michels, 2014; Font m.fl., 2015). För att bättre förstå medborgarnas demokratisyn har vi här utgått från ett uttalat medborgarperspektiv på frågan och det är därför invånarnas synsätt och intressen som stått i fokus för denna rapport.

Denna rapport är produkten av ett samarbetsprojekt mellan statsvetare vid Mittuniversitetet och demokrati- och uppföljningsberedningen vid Sundsvalls kommun. Syftet med projektet har varit att studera förutsättningarna ett utvidgat deltagande och inflytande hos invånarna i Sundsvalls kommun. Vi frågar oss i vilken utsträckning det grundläggande antagandet om en efterfrågan på mer folkligt inflytande faktiskt stämmer, vilken potential det finns för ett större medborgerligt engagemang i den lokala politiken, vilka kanaler för inflytande och delaktighet som föredras och om det finns tydliga skillnader mellan olika samhällsgrupper. Analyserna bygger på en enkätundersökning riktad till ett slumpmässigt urval av Sundsvalls invånare mellan 18 och 84 år, genomförd under hösten 2016.

Rapporten disponeras på följande sätt: först ges en kort historisk utblick mot olika typer av utmaningar som den representativa demokratin har ställts inför. Därefter presenteras ett antal olika förändringar som har lyfts fram i forskningen som betydelsefulla för en förändrad syn på den representativa demokratin och ett förändrat deltagande i den representativa demokratis kanaler för beslutsfattande. Detta följs av en beskrivning av olika normativa ideal för demokratin. Sedan följer en beskrivning av politiskt deltagande i teori och praktik. Därefter redogör vi för studiens empiriska material och analyser av detta material utifrån synen på demokratiideal, villigheten att vara delaktiga och engagerade samt synen på olika former av politiskt deltagande. Vi avslutar med en kort diskussion av studiens slutsatser.

Deltagandets förändrade karaktär: en historisk utblick

Frågan om hur samhällen ska styras och huruvida det finns något styrelseskick som är bättre än något annat har engagerat olika tänkare åtminstone sedan det antika Grekland. Hur pass väl demokrati fungerar som styrelseskick kom starkt att återaktualiseras efter Berlinmurens fall och

problemet som olika studier lyfte fram var det till synes minskade medborgerliga intresset i västerländska länder för traditionella former för politiskt deltagande (Pettersson m.fl., 1998; Pharr & Putnam, 2000). Detta verkade särskilt gälla de mer traditionella formerna för politiskt deltagande såsom valdeltagande och engagemang i politiskt partier. Att de demokratiska politiska systemen uppfattas ha olika hot och utmaningar att hantera är inget nytt. Under 1970-talet hade forskarna uppfattat att hotet mot den västerländska demokratin kom från auktoritära och revolutionära strömningar både inom och utanför de egna gränserna. Italien och Tyskland (dåvarande Västtyskland) plågades av inhemsk terrorism, vilket gjorde att forskarna såg bekymrat på framtiden för demokratin i dessa länder (Pharr & Putnam, 2000). Vid en tillbakablick av samma forskare i början av 2000-talet konstateras att fler länder hade blivit liberala demokratier men att hotet gentemot demokratin nu verkade komma från växande apati och ointresse för politiskt deltagande (Pharr & Putnam, 2000). Partiforskningen pekade på de politiska partiernas utveckling från att ha varit masspartier med en stor bas av medlemmar till att själva ha blivit en del av staten snarare än en del av det civila samhället (Katz & Mair, 1994). I de flesta europeiska länder tappade de politiska partierna medlemmar, vilket i sin tur spädde på upplevelsen att de politiska partierna och politikerna utgjorde en klass för sig. Samtidigt hade de politiska partiernas finanser gjorts oberoende av sina medlemmar.

Andra studier visade på en sjunkande trend i valdeltagandet i flertalet västerländska demokratier (se t.ex. Blais & Dobrzynska, 1998). Medborgarnas bristande engagemang skulle i slutändan kunna leda till ett slags tyst revolution, där fåtalet (de röstande och de politiskt aktiva) styrde över den tysta och passiva massan av ointresserade medborgare. Skulle passiviteten kunna leda till allvarliga problem för kvaliteten på demokratin? Hur allvarlig var passiviteten? Och hur skulle den eventuellt kunna bemötas? Trenden med minskat valdeltagande var i sig en paradox, eftersom det är klarlagt att utbildningsnivå och valdeltagande har starkt samband och att utbildningsnivån i många av de västerländska länderna samtidigt ökat. Givet att högre utbildningsnivå ökar sannolikheten för att en individ ska rösta, verkade samtidigt trenden på ländernivå gå åt motsatt håll.

Mer samtida forskning har pekat på hur utmaningar för demokratier numera även kommer från medborgarnas minskade intresse för demokrati som styrelseskick samt ökade sympatier bland väljare i olika länder för olika former av politisk populism (Foa & Mounk 2016). Populister gör ofta en uppdelning av folket och eliterna och presenterar sig själva som representanter för folket i motsats till de rådande politiska eliterna. Forskningen är delad kring huruvida förekomsten av en mer negativ syn på demokrati som styrelseskick och stöd för ett mer auktoritärt styre utgör ett reellt hot för liberala demokratier eller inte (jfr Abdelzadeh 2015).

Förändrat deltagande genom förändrade värderingar

Genom stora frågeundersökningar som regelbundet genomförs i många olika länder försöker forskarna fortsatt att kartlägga olika befolkningars värderingsmönster. Tack vare dessa återkommande undersökningar har forskare som Ronald Inglehart (1997; 1999) och andra (se t.ex. Welzel 2013) argumenterat att det gick att skönja trender i hur befolkningars värderingsmönster förändrades i takt med att det skedde förändringar i det ekonomiska välståndet hos befolkningen och förändringar i befolkningars utbildningsnivå. Redan under

1960-talet förde inflytelserika forskare som Seymour Martin Lipset (1963) fram tesen att ekonomiskt välstånd och graden av demokrati samvarierar. När länder får högre ekonomiskt välstånd, medför detta även ökade krav på demokrati hos befolkningarna. Under årens lopp modifierades dessa om att det först fanns ett enkelt (linjärt) samband mellan graden av ekonomisk utveckling och graden demokrati till antaganden om att det sannolikt rörde sig om mer komplicerade samband (se t.ex. Hadenius, 1992). Dessa teorier som visade på samband mellan graden av ekonomisk utveckling och värderingar eller graden av demokrati kom att kallas moderniseringsteorier och var inledningsvis optimistiska i synen på demokratins utbredning över världen – via ökat välstånd skulle länderna bli mer demokratiska. Utifrån data från frågeundersökningar genomförda världen runt framförde bland annat Inglehart (1997) teorier om hur medborgarnas värderingar förändras vid ett ökat materiellt välstånd i befolkningen. Inglehart liknar värderingsmönstren som återfinns hos befolkningar i olika länder vid Maslows behovshierarki och att det centrala i övergången från ett traditionellt (bonde-) samhälle till modernt (industri-) samhälle var den minskade risken för svält. Maslows behovshierarki är en psykologisk förklaring till hur människor prioriterar mellan olika typer av behov där grundläggande där de kroppsliga behoven prioriteras först, sedan behoven av trygghet, sedan behoven av gemenskap och tillgivenhet, därefter behoven av uppskattning och sist kommer behovet av självförverkligande.

Hotet om svält fanns och finns fortfarande överhängande i samhällen, som befinner sig på den så kallade traditionella utvecklingsnivån och den centrala frågan är därför i dessa samhällen att trygga individernas säkerhet genom främst tillgång till mat, husrum, trygghet och arbete. När svält inte längre uppfattas som ett realistiskt hot för majoriteten av befolkningen kan intresset för politisk förändring riktas mot andra frågor än materiell trygghet och överlevnad (Inglehart, 1997). Den större materiella tryggheten ger också medborgarna möjlighet att vara mer fokuserade på sig själva och sina egna intressen. Trenden i medborgarnas krav skulle, utifrån detta resonemang, ha gått från krav på tryggare livsvillkor som var gemensamma för stora grupper medborgare, till att medborgarna för fram egna individuella önskemål och prioriterar rätten till att själva få uttrycka sina åsikter. Strävan att förverkliga egna individuella behov skulle enligt Ingleharts och andras sätt att resonera vara det värderingsmönster som ersätter kraven på materiell trygghet (Inglehart, 1997; Inglehart & Welzel, 2005). De nya värderingsmönstren betecknas som postmateriella och begreppet postmateriella markerade även övergången från ett varuproducerande industrisamhälle till mer av en ekonomi byggd på tjänsteproduktion (Inglehart 1997)

En konsekvens som har lyfts fram av Inglehart (1997) av att de mer individualistiskt orienterade värderingsmönstren ökat är att viljan i befolkningen att delta i och underkasta sig traditionella gruppers hierarkier minskar. Tilltron till traditionella auktoriteter och experter minskar till förmån för ökad en självtillit och tilltro till den egna förmågan att kunna påverka (Inglehart, 1997). Detta skulle till exempel kunna innebära att medborgarna inte längre är intresserade av att delta i kollektiva aktiviteter som t.ex. politiska partier i samma utsträckning som tidigare. Eventuellt deltagande skulle således ske utifrån egna behov. De postmateriella politiska konfliktlinjerna utgår inte längre från materiell trygghet och konflikter kring fördelning av ekonomiska resurser i samhället. Mer postmateriella värderingar återfinns i identitets- och rättighetsfrågor med fokus på yttrandefrihet och konflikter som skär på tvärs genom de

klassiska klasskonflikterna som uppstod under industrialismens framväxt. Exempel på sådana frågor är rättigheter för HBTQ-personer, miljöfrågor och jämställdhet mellan kvinnor och män.

De stora internationella värderingsundersökningar som World Values Survey och European Values Study, vilka ligger till grund för Ingleharts analyser, har sina svenska motsvarigheter. Religionssociologen Thorleif Pettersson har i flera publikationer analyserat svenska folkets värderingar och förändringar i värderingsmönstren. Studierna pekar på att svenskarna blivit allt mer individualistiska i sina värderingar och utgör något av ett extremfall i ett internationellt sammanhang (Pettersson & Esmer, 2008). Individualismen har även, enligt svenska forskare, förändrat medborgarnas syn på politiken. Adrienne Sörbom (2002) menar att det individuella ansvaret för samhället har ökat samtidigt som fler påverkansmöjligheter finns.

Klassiska studier (se t.ex. Rosenberg, 1956) har pekat på det faktum att alla former av representativ demokrati inkorporerar ett mått av mellanmänsklig tillit. För att representationen mellan folket och de folkvalda ska fungera krävs ett visst mått av tillit. Där de representerade har tillit till att representanterna faktiskt tillvaratar deras intresse. Utan tillit eller förtroende minskar legitimiteten för representanternas roll i det politiska systemet och det är irrationellt för väljarna att överlåta befogenheter att fatta beslut å deras vägnar till representanter som de inte litar på.

Medborgare i beredskap

Ett antal studier under 2000-talets början pekade på en allmän trend av sjunkande medlemskap i ideella föreningar överlag i Sverige (Vogel m.fl. 2003). Erik Amnå (2008) menar att nedgången i medlemstal i traditionella föreningar, som undersökningar har fångat upp, inte nödvändigtvis behöver tolkas som tilltagande apati och passivitet hos svenska folket. Amnå argumenterade för att det finns en slags allmän beredskap hos medborgarna att ställa upp och agera när det behövs. Kraften i olika typer av manifestationer visar hur medborgarna agerar om de finner det tillräckligt angeläget. Oron för att Sveriges befolkning ska ha blivit mer ointresserad av att delta i samhället och att engagera sig politiskt är överdriven enligt Amnå. Människor kommer enligt detta synsätt att engagera sig när de finner att frågan blir tillräckligt angelägen.

Den svenska demokratiutredningen som tillsattes under slutet av 1990-talet har ett slutbetänkande (SOU 2000:1) genomsyras av optimism kring föreningslivets (främst folkrörelsernas) roll i att kunna engagera medborgare och frambringe mer deltagande medborgare i demokratin. Genom att stärka det lokala föreningslivet skulle även sådana det mer formella deltagandet i form av valdeltagande kunna öka. Forskningsresultaten om föreningsaktivitetens roll för stärkt valdeltagande i Sverige har dock varit otydliga. På individnivå har forskningen funnit vissa svaga samband mellan föreningsaktivitet och valdeltagande (Teorell & Westholm, 1999). Personer som är föreningsmedlemmar är något mer benägna att rösta än de som inte är medlemmar; i vissa fall försvinner dock detta samband om även andra socioekonomiska faktorer tas med i beräkningen. Detta resultat tyder på att föreningsmedlemmar röstar, eftersom de tillhör en grupp människor som bland annat har något högre utbildning och inkomst än genomsnittet och därmed även ett i genomsnitt högre deltagande.

I 2014-års demokratiutredning visar en av rapporterna på att personer som är ideellt aktiva (oavsett grad av aktivitet) inom föreningar och andra typer av organisationer mer ofta kontakter politiker och tjänstemän för att påverka dem i samhällsfrågor (von Essen & Wallman Lundåsen 2015). Ideellt aktiva tenderar således även att vara mer aktiva i perioder mellan val när det gäller att försöka påverka politiker och tjänstemän i samhällsfrågor (von Essen & Wallman Lundåsen 2015). Detta samband verkar även återfinnas på kommunnivå där de kommuner som har fler föreningar sett till antalet invånare också har en större andel i befolkningen som kontakter politiker och tjänstemän för att påverka dem i samhällsfrågor (Wallman Lundåsen 2015).

Partier i förändring

Centrala bidrag inom partiforskningen har hävdats att en genomgående trend för politiska partier i Västvärlden är att partierna har gått från att själva vara en del av det civila samhället till att mer och mer bli en del av staten (Katz & Mair, 1994). De politiska partierna är inte längre beroende av medlemmarna för sin ekonomiska överlevnad utan har skapat andra inkomstkällor via bidrag. Partierna har gått från att vara folkrörelsebaserade och med stora skaror av medlemmar (masspartier) till att mer och mer bli en egen del av staten (kartellpartier) som själva fattar beslut som gynnar dem och deras egen överlevnad. Tesen om kartellpartier har inte stått oemotsagd. Det har bland annat hävdats att den inte är ordentligt empiriskt underbyggd. En trend som däremot har varit enklare att belägga är de politiska partiernas medlemsutveckling. En mätning från 2009 visar på att de flesta länder i Västeuropa har minskande medlemstal för de politiska partierna, med ett fåtal undantag i relativt sett nyare demokratier som Spanien där det skett en viss ökning (van Biezen, Mair & Poguntke, 2009).

En svårighet med jämförelser av medlemssiffror bakåt i tiden är i Sveriges fall att LO-medlemmars kollektivanslutning till Socialdemokraterna, som varade fram till 1987, kraftigt förstörde de historiska medlemssiffrorna. Oaktat det svenska fallet till trots verkar dock de vikande medlemssiffrorna vara en övergripande trend (Hagevi & Loxbo, 2015). Forskningen har kommit att tala om partier utan medlemmar. Särskilt verkar minskningen på senare tid ha drabbat tidigare folkrörelsepartier som Centern och Socialdemokraterna. Minskningen av medlemstalen har kompenseras genom höjda statsbidrag, och detta skulle stödja Katz och Mairs tes om hur partierna blir en del av staten snarare än det civila samhället (se bland andra Papakostas, 2003). Det nordiska partisystemet har länge betecknats som ett på riksplanet stabilt fempartisystem (Demker & Svåsand, 2005). Trots att Inglehart menade att det fanns en trend av förändrade värderingar hos medborgarna i de ekonomiskt mest utvecklade länderna, har ändå inte många nya politiska partier uppstått på riksplanet i Sverige. Miljöpartiet har vuxit fram ur dessa nya postmateriella konfliktlinjer. En förklaring till att Sverige fram till 2006 års val ändå sett så få nya partier komma in i riksdagen är den spärr som utestänger de partier som inte når upp till minst 4 procent av rösterna på riksplanet (eller minst 12 procent av rösterna i en valkrets).

Bilden av stabilitet i partisystemet förändras något om man väljer att studera kommuner i stället för riket som helhet. Lokala partier har uppstått vid sidan av partier med ambitioner att komma in i riksdagen som Sverigedemokraterna. Erik Amnå (2008) väcker frågan huruvida dessa lokala partier har gått över från mer löst sammansatta grupper i de lokala föreningslivet till att

bli regelrätta politiska partier. Gissur Erlingsson (2005) har undersökt hur lokala partier uppstår och visar hur dessa sprids dels genom imitation (härmning av en grannkommun som har ett lokalt parti), dels genom att starka personer (ofta politiker från ett traditionellt parti) driver fram bildandet av ett nytt parti. I litteraturen framhålls ofta hur den kommunala politiken till skillnad från rikspolitiken är mindre partiideologiskt orienterad utan snarare mer pragmatisk och med starkt fokus på orten.

I forskningen har det framhållits att rikspolitiken och den lokala partipolitiken har utvecklats olika (Bäck, Offerdal & Aars, 2005). Den kommunala politiken skulle enligt dessa resonemang gå mot allt mindre partiideologisk prägel och allt svagare koppling till de nationella partierna. Detta har fått forskare att påpeka att kommunpolitiken är på väg att åter likna kommunalstämmorna som fanns på landsbygden fram till de stora kommunsammanslagningarna på 1950-talet. Forskare har också väckt frågan huruvida det är lämpligt att fortsätta att binda kommunpolitiken till de nationella politiska partierna och om andra typer av valsystem skulle kunna vara möjliga att införa på en lokal nivå (Bäck, Offerdal & Aars, 2005). Lokala experiment med annorlunda former för beslutsfattande har prövats i mindre skala i Sverige. Forskare pekar samtidigt på att det finns en betydande risk med att införa alternativ till de politiska partierna, detta skulle antagligen missgynna de mest resurssvaga i samhället. Nya typer av styrelseformer kräver att medborgarna sätter sig in i alternativen och vad dessa innebär på ett annat sätt än i partipolitiken (Bäck, Offerdal & Aars, 2005).

Mångfald i befolkningen

Förutom att den genomsnittliga utbildningsnivån har höjts väsentligt under de senaste decennierna liksom den förväntade livslängden, så har Sverige och många andra länder fått fler invånare med utländskt ursprung. Kartläggningar visar även att det politiska deltagandet är långt ifrån jämnt fördelat över befolkningen och att vissa grupper såsom utrikes födda tenderar att rösta i lägre utsträckning än födda i Sverige (Bäck & Soininen, 1994).

I gruppen utrikes födda är till exempel valdeltagandet i genomsnitt lägre. Föreningslivet spelar olika roller i integrationspolitiken och skulle kunna fungera på olika plan (Bengtsson, 2004). Det handlar dels om föreningar bildade på etnisk grund, företrädesvis för människor med annan etnisk identitet än svensk, dels om invandrades deltagande i traditionella föreningar (till exempel idrottsföreningar). Föreningarna skulle även som organisationer kunna utgöra en kanal för krav på förändring gentemot de politiska beslutsfattarna och en samtalspartner (och remissinstans) för politiker i utformandet av beslut. Andra undersökningar framhåller den obalans som kan råda i förhållandet mellan invandrarföreningar och det offentliga. Samtidigt som svenska staten uppmuntrar bildandet av organisationer för invandrare för att ha samtalspartner i integrationspolitiken är relationen mellan föreningarna och staten inte jämbördig, eftersom föreningarna i mångt och mycket är beroende av ekonomiskt stöd från staten (Emami, 2004). Relationen kan bli ännu mindre jämbördig beroende på begränsade organisatoriska kunskaper i föreningarna. Likaså är föreningsmedlemmarnas tidigare erfarenheter av politiskt arbete betydelsefulla.

Studier gjorda i Sverige har påvisat att vissa invandrargrupper har ett markant lägre deltagande i olika sociala aktiviteter (Lindström, 2005). Andra studier berör att det finns skillnader inom gruppen utrikes födda i Sverige (Myrberg, 2007). Människor med bakgrund i andra västeuropeiska länder eller Nordamerika deltar i samma utsträckning som i Sverige födda, medan utrikes födda från andra delar av världen har ett något lägre föreningsdeltagande. Gunnar Myrberg påpekar att antalet år i Sverige har störst betydelse för graden av föreningsaktivitet – ju längre tid i Sverige desto större sannolikhet att personer med utländsk bakgrund deltar i föreningslivet på samma sätt som infödda svenskar. Andra studier visar liknande resultat och att den avgörande faktorn för att utrikes födda ska göra en insats i föreningslivet är ställningen på arbetsmarknaden. Utrikes födda med arbete deltar i liknande utsträckning som personer födda i Sverige (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010).

Lokala medborgerliga initiativ

Utöver medborgarnas inflytande via val finns även olika grupper och organisationer som företräder intressen som de försöker tillvarata å olika intressenters vägnar. Denna form av deltagande via organiserade intressen anses som nödvändigt för att, å ena sidan, kontrollera de som styr och, å andra sidan, kunna tillgodose att samhällets olika grupper representeras (Dahl, 1998; Held, 2006). Enligt Dahl bör ett demokratiskt styre tillgodose att alla i samhället har jämlika möjligheter att delta i politiska beslutsprocesser, även om inte alla grupper har lika stort inflytande i praktiken. Om tillräckligt många grupper konkurrerar om inflytande blir makten i samhället mer jämt fördelad eftersom ingen grupp helt kan dominera på bekostnad av någon annan grupp.

Många studier har pekat på hur de organiserade intressena i Sverige, i likhet med övriga Skandinavien, kom att få en stark ställning inom ramen för det politiska systemet särskilt under perioden från det andra världskriget och framåt (Öberg m.fl., 2011). De organiserade intressenas relation till den nationella politiken kom av vissa forskare att beskrivas som ett slags bytes system där organisationerna kunde erbjuda lojalitet och uppslutning bakom den förda politiken och de politiska beslutsfattarna kunde i utbyte erbjuda en gynnsam politik för utvalda organiserade intressen. Studier visar dock på att detta system gradvis har uppluckrats och att både vad intresseorganisationernas och vad statens roll har förändrats och försvagats (Lundberg, 2012; Öberg m.fl. 2011).

Elisabet Lindberg (2005) beskriver samspelet mellan lokala föreningar och lokala beslutsfattare som dubbelt. Samtidigt som det offentliga ofta strävar efter att samverka med olika grupper, vill staten också gärna styra förutsättningarna och ramverket inom vilket organisationerna ska verka. Lindberg menar att medborgarna ofta ser sitt egna engagemang i lokala frågor som något som är frikopplat från politik och att begreppet politik tolkas som synonymt med partipolitik. Hon konstaterar vidare att tjänstemän som verkar i den kommunala förvaltningen kan ha en avgörande roll som grindvakter och påverka hur stort inflytande medborgerliga sammanslutningar tillåts få. Tjänstemännens centrala roll och hur deras inställning kan påverka vilket genomslag föreningslivet kan få lokalt bekräftas av andra studier (Nilsson, 2007). Studien av Nilsson (2007) har pekat på att lokala frivilliga sammanslutningar kan fungera som dåliga samveten och påpeka brister gentemot lokala politiker och tjänstemän. Däremot fungerade de

oftast sämre på att skapa förståelse hos medlemmarna för att politiska prioriteringar allt som oftast behövde göras eftersom att de offentligas resurser inte är oändliga (Nilsson, 2007). Genom att fungera som strålkastare som belyser problem och brister i samhället ökade dessa lokala medborgarsammanslutningar medlemmarnas kritiska och ifrågasättande förmåga, men detta betydde inte i sig att organisationerna automatiskt fick mer politiskt inflytande. Tom Nilsson (2007) konstaterade snarare att det ofta kunde vara svårare för dem med en stor kritisk förmåga att driva igenom sina krav. Bland annat därför att det kan finnas en bristande förståelse för behovet av politiska prioriteringar.

Idéer om den ideala demokratin

Valdemokrati

Enligt det valdemokratiska idealet bör medborgarens demokratiska roll begränsas. Den centrala uppgiften för medborgaren är att rösta i allmänna val och ta ställning till konkurrerande alternativ som de politiska partierna erbjuder och i valen utses medborgarnas representanter. Medborgarnas möjligheter till reellt inflytande i politiken är enligt den här idealmodellen starkt begränsade. Modellen bygger på ansvarsfördelning där de som anses ha mer kunskaper ansvarar för politikens faktiska innehåll och medborgarnas främsta uppgift är att utkräva eliterna på ansvar på valdagen (Schumpeter 1949/2013). Medborgarnas roll är i denna modell är främst att välja sina representanter bland de konkurrerande alternativen av politiker och partier som tävlar om makten i valen.

Genom att partierna konkurrerar om väljarnas gunst och samtidigt antas vara rationella på så sätt att de strävar efter att få så många röster som möjligt kommer partierna att försöka anpassa sig för att locka så stora skaror väljare som möjligt (Downs 1957). Ett klassiskt argument har därför varit att partierna kommer att bedriva och förespråka en sådan politik som attraherar så många som möjligt och därigenom kommer partierna i sin strävan efter att få så många röster som möjligt närma sig positioner där flest potentiella väljare befinner sig. Om denna anpassning fungerar kommer politiken att spegla åsikter som så många väljare som möjligt kan känna igen sig i. Därigenom skulle det politikens innehåll i sig inte nödvändigtvis vara elitistisk.

Synen på medborgarnas roll i politiken är att de utöver valet och engagemang i politiska partier inte bör ges möjligheter att utöva inflytande i politiskt beslutsfattande. Argumenten för att begränsa medborgarnas direkta delaktighet i politiska beslut har baserat sig på olika typer av resonemang. Ett resonemang som tidigt fördes fram av Schumpeter var att det kan vara lätt att genom populistisk retorik piska upp ett medborgerligt deltagande som i sig kan leda till beslut som inskränker demokratin. Ett ytterligare argument för valdemokratin bygger på argument som rör jämlikhet. Valdeltagandet antar en särställning bland de olika deltagandeformerna genom att det i grunden är den mest jämlika formen av deltagande eftersom valdeltagandet är reglerat till enbart en röst per person medan andra former av deltagande ofta möjliggör att olika individer deltar flera gånger (Verba, Brady & Schlozman, 1995, Gilljam & Hermansson 2003). Mindre reglerade former för direkt deltagande leder oftare till ett mer ojämnt deltagande särskilt utifrån socioekonomiska aspekter (Schlozman, Verba & Brady, 2012). Där personer

med starka socioekonomiska resurser oftare deltar än personer med svaga resurser och att skillnaderna mellan grupperna ökar på grund av att deltagandet kan adderas och att det inte finns någon gräns för hur mycket deltagande individer kan ägna sig åt.

Det valdemokratiska idealet presenteras ofta som en realistisk modell som väl speglar hur demokratin fungerar i moderna samhällen. En synpunkt som har förts fram är att de flesta redan fullt upp i sin vardag och anses därför endast ha begränsade möjligheter till att ägna sig åt politiskt deltagande (Gilljam & Jodal, 2006). Det har även framförts kritik mot att satsningar som har gjorts runtom i Sverige på att vitalisera demokratin sällan har bidragit till att öka medborgarnas faktiska politiska deltagande (Gilljam & Jodal, 2006). Kritiken har även rört att insikterna i politik är begränsade, liksom medborgarnas förmåga att fatta genomtänkta och upplysta politiska beslut.

Deltagardemokrati

I jämförelse med det valdemokratiska demokratiidealet har medborgarna en betydligt mer omfattande roll i politiken enligt ett deltagardemokratiskt perspektiv. I det deltagardemokratiska idealet åtskiljer sig medborgaren i två avseenden från den begränsade funktionen den innehar i valdemokratin: för det första bör medborgaren delta i politiken mer aktivt i olika former och utöver det allmänna valet, för det andra bör det läggas ett större ansvar på den individuella medborgaren att aktivera sig samt att få kunskap om politikens frågor. Deltagandedemokratiska former att utöva politisk inflytande i beslutsprocesser behöver inte nödvändigtvis vara att delta i själva beslutsfattandet, utan kan även vara deltagande i att framföra sin opinion eller att påverka andra eller ett mer vardagligt deltagande i mindre skala som exempelvis föräldrars aktiva engagemang i sina barns skolor eller lösandet av gemensamma problem i bostadsområdet. Medborgarnas aktiva deltagande i demokratin ses som utvecklande både för individerna som deltar och för samhället i stort genom att demokratin fördjupas och legitimiteten för demokratin därmed också stärks (Goodin, 2010)

I kontrast till det valdemokratiska perspektivet för förespråkare från deltagardemokratiskt håll fram att medborgarna bör ges en betydligt större roll i politiken. Det bör dessutom läggas ett större ansvar på varje samhällsmedborgare som också förväntas att aktivt förvärva kunskaper om politikens centrala frågor. Deltagardemokrati behöver inte nödvändigtvis omfatta enbart innebära delaktighet i beslut i stora samhällsfrågor utan kan även röra ett mer vardagligt deltagande i mindre sammanhang som exempelvis föräldrarnas aktiva engagemang i sina barns skolor eller delaktighet i att lösa gemensamma problem i bostadsområdet. Aktivt deltagande i demokratin ses här som utvecklande både för individerna som deltar och för samhället i stort genom att demokratin breddas och fördjupas vilket bidrar till att legitimiteten för demokratin därmed också stärks (Pateman, 1970).

Vad de olika idealmodellerna om hur en demokrati bör se ut har som en gemensam bas är grundantagandet om att medborgarnas åsikter i politiska frågor bör representeras på ett eller annat sätt. Det finns även skeptiska röster i forskningen om i vilken utsträckning som medborgarna faktiskt önskar ett mer omfattande politiskt deltagande. Istället hävdas det att medborgarna endast vill bli aktiva i vissa situationer när de själva är starkt motiverade att delta medan medborgarna resten av tiden är nöjda med att demokratiska procedurer finns men inte

nödvändigtvis syns (Hibbing & Theiss-Morse, 2002; Amnå, 2008). Andra yttrar sig kritiska om specifika former av deltagande som t.ex. deliberativ vs. deltagande demokrati (Mutz, 2006). Överlag är man dock eniga om att medborgarna har en (mer eller mindre inflytelserik) roll i politiska frågor och det diskuteras snarare kring olika former av medborgerligt deltagande och deras effekter än att det finns grundläggande tveksamheter kring medborgarnas roll i beslutsfattandet. Mycket uppmärksamhet har framför allt riktats mot deltagande som inträffar just under perioden mellan valen, även kallad mellanvalsdemokrati. Inom forskningen har demokratiska innovationer ofta betraktats som åtgärder för att behandla vad som uppfattats som symptom på den representativa demokratins brister och för att öka medborgarnas intresse och engagemang i politiska frågor och därigenom öka legitimiteten för demokratin.

Samtalsdemokrati

I det demokratiideal som har kommit att betecknas som det samtalsdemokratiska idealet har fokus kommit att ligga på både processen som leder fram till beslut, och att olika åsikter kan stötas och blötas mot varandra i ett samtal och att samtal skulle kunna fungera som en metod för själva beslutsfattandet.

Det samtalsdemokratiska idealet tar bland annat avstamp i det faktum att det valdemokratiska idealet i grund och botten inte intresserar sig för om väljarnas ståndpunkter är välinformerade eller inte (Goodin 2004). Det deliberativa idealet betonar hur åsikter kan formos och även förändras utifrån samtal där olika ståndpunkter läggs fram och vägs mot varandra. Den deliberativa deltagaridealet står för en syn som betonar vikten av att medborgarnas olika åsikter och preferenser om samhällsfrågor bör mötas i en offentlig dialog där de olika argumenten ska diskuteras och ställas mot varandra. Själva dialogen bör sedan inte forma en helhet av de olika argumenten, utan dialogen anses som en arena för att framföra och pröva åsikterna där det slutligen eftersträvas det kollektiva beslutet, vilket baseras på det bäst motiverade och utvecklade alternativet. Utöver ett rationellt samtal om de olika medborgerliga åsikterna ska en sådan dialog enligt den deliberativa idealen även innebära en gemensam strävan efter förståelse av vilka argument som finns i diskussionen och hur de kan vidareutvecklas kollektivt. Det har även betonats att det deliberativa idealet fokuserar på att demokrati i stort handlar om hur förändringar av ståndpunkter sker snarare än att bara väga samman olika ståndpunkter (cf. Elster, 1998). Sammantaget skulle det deliberativa idealet kunna bidra till att beslut som är bättre för kollektivet fattas genom att olika perspektiv och argument får möjlighet att framföras (cf. Elster, 1998). Genom att olika ståndpunkter och perspektiv ställs mot varandra finns möjligheten att finna bättre gemensamma lösningar. Dock ställer ett sådant perspektiv också krav både på den som framför sina ståndpunkter och den som lyssnar på att kunna identifiera och erkänna när ett relevant argument framförs. Kritiker har pekat på att lösningar kan uppstå och att det goda samtalet kan bli ett slags köpsläende mellan olika parter snarare än ett rationellt samtal där olika ståndpunkter vägs mot varandra (Elster, 1998).

Det deliberativa demokratiidealet är i sig ett ideal som kan hänföras åtminstone till den antika atenska demokratin där debatter föregick beslutsfattandet (Elster, 1998). Denna idé om samtalets betydelse för det politiska beslutsfattandet har lyfts fram under olika historiska epoker. Ur ett mer samtida svenskt perspektiv kom det deliberativa demokratiidealet att

återaktualiseras under 1990-talet och statsvetare förde fram argument till stöd för att det svenska politiska systemet i grunden hade reella deliberativa inslag som borde stärkas ytterligare (Rothstein m.fl., 1995). Bland annat har forskare fört fram hur de skandinaviska demokratierna har varit relativt öppna för inspel från olika parter innan beslut fattas och hur detta har institutionaliserats genom utredningsväsendet (Goodin, 2004). I offentliga utredningar har olika intressen dels kunnat ta plats i själva utredningen och efter att utredningarna har genomförts har intressenter kunnat ge uttryck för ståndpunkter i remissyttranden (Lundberg, 2012).

Deltagande som begrepp

Forskare har påpekat att det valdemokratiska idealet har en tydlig och klart utpekad form för hur medborgarnas deltagande ska ta sig uttryck i form av att röster avläggs vid allmänna val. Det samma gäller dock inte för deltagardemokratins ideal där deltagandet kan anta många olika skepnader (Esaiasson & Westholm, 2006). Politiskt deltagande som begrepp har också i forskningen genom åren fått olika innebörder och vad som kan tänkas ingå i begreppet politiskt deltagande har i många fall också kommit att vidgas. Tidiga studier av politiskt deltagande betraktade ofta deltagande som något som skedde utifrån en skala, där individer kunde placeras in utifrån hur pass mycket eller litet som de deltog. Senare forskning har istället argumenterat för att olika former av politiskt deltagande kan tillhöra olika distinkta dimensioner och att de inte nödvändigtvis befinner sig på samma skala. För att illustrera byggde flera tidiga studier av politiskt deltagande på antagandet om att individerna adderade olika former av deltagande till varandra från mindre krävande former av deltagande (som valdeltagande) till mer krävande former som att delta och leda möten, kontakta beslutsfattare till att själv ställa upp som politisk representant. Många tidigare analyser pekar dock på att olika grupper av personer kan föredra att delta på olika sätt snarare än att enbart addera olika former av deltagande till varandra (Esaiasson & Westholm, 2006).

De dimensioner av politiskt deltagande som många tidigare studier har lyft fram är bland annat sådant som faller under det valdemokratiska idealet: valdeltagande, engagemang i politiska partier, direkt deltagande i valkampanjer. Utöver detta tillkommer sådana former av deltagande som sker i perioderna mellan val såsom vad som ofta är mer sporadiska former av deltagande som direkta kontakter med beslutsfattare med avsikt att påverka dem, deltagande i manifestationer (demonstrationer och liknande), deltagande i upprop och skrivelser riktade till beslutsfattare. Utöver detta kommer även mer regelbundna former av deltagande såsom deltagande i olika former av råd som är kopplade till offentlig verksamhet som t.ex. pensionärsråd, ungdomsråd eller liknande eller organisationer som är representerade i olika organ.

Senare studier av politiskt deltagande har velat bredda begreppet ytterligare och har framkonsumerat och avståndstagande från viss form av konsumtion som en distinkt form av politiskt deltagande (Stolle, Hooghe & Micheletti 2005). Att till exempel välja att handla rättvis- eller kravmärkta eller varor och tjänster med någon form av märkning skulle kunna ses som en form av politiskt ställningstagande. Även att av politiska skäl medvetet avstå från att handla varor av en viss typ eller av ett visst ursprung skulle också kunna betraktas som en politisk handling.

I forskningen (Bäck, Teorell & Westholm, 2011) har en slags underliggande paradox i det politiska deltagandet lyfts fram; alla former av deltagande kräver någon typ av ansträngning som kan ses som en kostnad för den enskilde samtidigt som vad den enskilde personen gör har oftast ingen betydelse för utfallet (exempelvis vid rösning). Detta innebär från ett rationellt perspektiv att de allra flesta borde avstå från att delta men ändå väljer förhållandevis många att delta och detta är en paradox (Bäck, Teorell & Westholm, 2011). Det har därför även påpekats att olika former av politiskt deltagande kan vara resultatet av olika slags bakomliggande drivkrafter som både återfinns på gruppnivå och på individnivå (Bäck, Teorell & Westholm 2011). Exempelvis kan individuella drivkrafter återfinnas i normer om att deltagande i kollektiva manifestationer som demonstrationer vara att få uttrycka den egna åsikten eller på ett vara ett tillfälle att helt enkelt ha roligt tillsammans med andra likasinnade. Kollektiva drivkrafter rör själva tron att kunna påverka utfallet genom det egna deltagandet (Bäck, Teorell & Westholm, 2011).

Andra studier har visat på att typen av politiskt deltagande som medborgarna föredrar att ägna sig åt i sin tur kan vara påverkat av hur det politiska systemet är uppbyggt (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). Politiska system med ett starkt centraliserat styre där endast en liten del av det politiska beslutsfattandet sker på den lokala nivån tenderar att öka avståndet mellan beslutsfattare och invånare. Hur pass öppet det politiska systemet är för förslag från intressenter innan och efter beslut har fattats har också lyfts fram som viktiga faktorer som avgör vilken form medborgarnas politiska deltagande tar (Goodin, 2008; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). Sverige har ur ett jämförande perspektiv lyfts fram som relativt decentraliserat vad gäller graden av beslutsfattande som sker på det lokala planet samt även relativt öppet för olika organisationer att påverka innan beslut fattas (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). Detta har bidragit till att det framstår som rationellt att gå med i en organisation för att kunna utöva inflytande.

Deltagande i praktiken: exempel från svenska kommuner

Medborgarnas kontakter med det som utgör det offentliga i Sverige sker i stor utsträckning inom ramen för den verksamhet som utförs på det kommunala planet som t.ex. barnomsorg, skola och äldreomsorg. Sveriges Kommuner och Landsting har också betonat att ”medborgares möjlighet till inflytande och delaktighet i det lokala samhällets utveckling blivit en allt viktigare fråga för kommuner, landsting och regioner” (SKL, 2016).

En relativt nylig kartläggning av vilka olika kanaler för inflytande som finns att tillgå för medborgarna runtom i Sverige pekar på att kommuner föredrar att nyttja invånarnas deltagande och inblandning i beslutsfattandet i form av deltagande i rådgivande organ, medborgarförslag eller medborgarpaneler. Oftast är de former för deltagande som kommunerna använder sig av representativa för specifika samhällsgrupper, t.ex. pensionärer, handikappade eller ungdomar. Detta kan sägas vara i linje med det svenska politiska systemets utformning som åtminstone sedan 1930-talets början har berett möjligheter för grupper (organiserade intressen) att ha inflytande över politikens utformning (Rothstein, 1992; Öberg m.fl., 2011). De organiserade intressena, i form av branschorganisationer, föreningar eller liknande, skulle fungera som en

länk men också som ett filter mellan de enskilda medborgarna och det politiska systemet snarare än att de enskilda medborgarna skulle agera som påtryckare var och en för sig. En fråga som kan väckas utifrån kartläggningen av kanaler för inflytande var därför vilken utsträckning det faktiskt kan sägas vara en demokratiförnyelse eftersom formerna för deltagande som används ofta inte är nya i sig (Olofsson, 2015).

Andra undersökningar (t.ex. Karlsson & Gilljam, 2015) har också lyft fram, att medborgarnas faktiska inflytande över politiken i kommunen rankas förhållandevis lågt om förtroendevalda kommunpolitiker själva får bedöma olika grupper och aktörers inflytande. Störst inflytande bedöms ledande politiker (som kommunstyrelsens ordförande) och höga tjänstemän i den kommunala förvaltningen ha (Karlsson & Gilljam, 2015). Det har även betonats att Sverige i stor utsträckning inte har reglerat hur kommuner ska hantera medborgerligt deltagande som går bortom valen inom ramen för ett representativt demokratiskt system (Karlsson & Gilljam, 2015). Trots att olika exempel på kanaler för ökat medborgerligt deltagande vid sidan av valen i svenska kommuner förhåller sig Karlsson och Gilljam (2015) tveksamma till hur pass mycket inflytande som kommuninvånarna faktiskt har. Exempelvis tyder mycket på att resultaten från folkomröstningsinitiativ oftast inte tas hänsyn till av svenska kommunpolitiker och andra deltagardemokratiska aktiviteter, så som medborgardialoger rankas lågt av kommunpolitikerna när de listar olika viktiga kanaler för medborgarkommunikation (Karlsson & Gilljam, 2015). Samtidigt, trots att medborgarna naturligtvis förväntar sig att deras input får gehör inom kommunpolitiken, finns det hinder som försvårar för att deltagardemokratiska processer ska uppnå ett större inflytande över beslutsfattandet exempelvis är det ofta svårt att fånga upp alla olika samhällsgruppers åsikter, att lyckas nå ut till medborgarna genom olika deltagarkanaler – och att nå ut även till dem som inte deltar, att politikerna faktiskt tar i beaktande de utfall som deltagardemokratiska processer ger (Nilsson, 2007; Tahvilzadeh, 2015). Studier har lyft problematiken med att inbjuda medborgarna till deltagande vid sidan av valen när politiker och medborgare har olika syn på hur pass omfattande inflytandet från medborgarnas sida bör vara. Risken finns att olika förväntningar kan bidra till att skapa frustration och uppgivenhet hos medborgare som engagerar sig men inte uppfattar att de får ha det inflytande som de hade förväntat sig (Nilsson, 2007; Tahvilzadeh, 2015).

Sammanfattningsvis, och som utgångspunkt inför denna undersökning, kan det konstateras att det teoretiska landskapet kring medborgardeltagande och delaktighetsprojekt, såsom demokratiska innovationer, kontinuerligt har fått mer uppmärksamhet inom den statsvetenskapliga forskningen och inte minst i Sverige har den praktiska implementeringen av olika former av deltagande som sker vid sidan av valen ökat.

Metod och material

Material

Studien utgår från en unik enkätundersökning som genomfördes i Sundsvalls kommun under hösten 2016. Enkätundersökningen genomfördes inom ramen för Statistiska centralbyråns (SCB) årliga medborgarundersökning i de svenska kommuner som väljer att delta i undersökningen. Enkätundersökningen riktades till ett slumpmässigt urval av kommuninvånare mellan 18–84 år. I Sundsvall genomfördes undersökningen under hösten 2016 till ett utökat urval av 2500 personer i ålder mellan 18-84 bosatta i kommunen. Totalt sett hade undersökningen en svarsfrekvens på 37%.

En övergripande bortfallsanalys tyder på att de som besvarat enkäten inte märkbart skiljer sig från Sundsvalls befolkning i genomsnitt (SCB/kommuner i siffror). De som svarat har aningen högre utbildning, inkomst och ålder än genomsnittet, men skillnaderna är marginella. Undersökningen omfattar information om utbildningsgrad, ålder, inkomst och kön som baserar sig på registerdata. För utbildning gjordes kopplingen mellan register och enkätsvar i efterhand via en separat förfrågan. Detta medför ett visst bortfall och att antalet svarande där vi har tillgång till denna information är färre än för övriga delar av materialet (n=652, 26%). En bortfallsanalys tyder på att de som godkänt koppling mellan enkätsvaren och register över utbildning är något äldre och mer politiskt intresserade än övriga svarande.³

Enkäten bestod av frågor på tre olika områden som kommunernas invånare får ta ställning till: hur invånarna upplever kommunen som en plats att bo och leva på, hur invånarna bedömer kommunens verksamheter, samt hur invånarna upplever att medborgare kan ha inflytande i sin kommun. Utöver standardfrågorna som ingår i SCB:s enkät till alla deltagande kommuner ställdes det i Sundsvalls fall stort ett antal tilläggsfrågor på området ”invånarnas inflytande i kommunen”. Dessa handlade om hur man förhåller sig till olika former av inflytande, och i intresse för att delta mer aktivt i politiken. Tilläggsfrågorna utformades av forskarna vid Mittuniversitetet i dialog med Sundsvalls kommuns demokrati- och uppföljningsberedning och Statistiska centralbyrån.

Frågor

De empiriska analyserna som kommer att presenteras utgår från flera frågor som berör politiskt deltagande på olika nivåer av abstraktion. På den högsta abstraktionsnivån handlar det om övergripande *demokratideal*, som mäts med en fråga om vem som bör fälla avgörandet i viktiga politiska frågor: invånarna eller folkvalda politiker (eller ingen åsikt). Följande nivå syftar till att undersöka invånarnas *beredskap till att vara delaktiga*, något som fångas upp genom två olika frågor. Den första rör intresse för samhällsfrågor i kommunen (fyrgradig skala) och den andra viljan att vara med och påverka (även den en fyrgradig skala).

På den tredje nivån av abstraktion går vi över till att fråga om olika *kanaler för inflytande och delaktighet*, i syfte att kartlägga hur invånarna ställer sig till olika former av politiskt deltagande.

³ Medelvärdes analys tyder på statistiskt signifikanta skillnader mellan de som inte godkänt och de som har godkänt koppling för ålder och politiskt intresse. Skillnaderna för övriga bakgrundsvariabler (kön, inkomst) är inte signifikanta.

Vi har valt att anlägga en bred ansats vad gäller politiskt deltagande för att fånga ett brett perspektiv av invånarnas förhållningssätt och undersökningen omfattar både former som redan finns tillgängliga och deltagandeformer som inte erbjuds av kommunen.

Totalt fick respondenterna ta ställning till 20 olika former av politiskt deltagande och ange hur viktiga dessa former av deltagande ansågs vara samt ange huruvida de själva faktiskt hade utfört de olika formerna av deltagande. Formerna för deltagande som respondenterna hade att ta ställning till fångar in flera av de i forskningen identifierade dimensionerna av politiskt deltagande: institutionaliserade former som att rösta i val, vara aktiv i ett parti eller ställa upp som förtroendevald, och icke-institutionaliserade former som att demonstrera, skriva under upprop/skrivelser/insändare eller att göra sin röst hörd via sociala medier. Vi frågar även om nya sätt att kanalisera invånarnas åsikter som olika former av råd, öppna informationstillfällen, elektroniska möjligheter till återkoppling, invånarinitiativ och diskussionsforum.

Ett genomgående drag är även att vi studerar hur förhållningssätt på de olika områdena som analyseras skiljer sig åt mellan olika samhällsgrupper. Vi väljer hatt fokusera på skillnader mellan olika socioekonomiska grupper enligt ålder, utbildningsnivå, inkomst och födelse-land men även enligt politiskt intresse, tillit till andra människor, bedömning av kommunen som en plats att leva och bo på samt enligt ideologiskt placering på vänster-högerskalan.

Analys

I vårt sökande efter svaret på hur de grundläggande förutsättningarna för att omdana den lokala demokratin genom att öka invånarnas inflytande över och roll i politiken ser ut, närmar vi oss frågan ur tre perspektiv. Inledningsvis anlägger vi ett övergripande, normativt perspektiv där vi koncentrerar oss på invånarnas demokratiideal och försöka fånga invånarnas syn på vem som bör ha avgörande inflytande över viktiga frågor. Därefter övergår vi till att studera vilken övergripande potential det finns för ett engagerat deltagande genom att kartlägga intresset för samhällsfrågor i kommunen och intresset för att vara delaktig i det lokala beslutsfattandet. Utgångspunkten för vår empiriska studie är att en förutsättning för att deltagardemokratiska projekt ska kunna leda till en mer hållbar lokal demokrati är att det finns ett grundläggande intresse från medborgarnas sida att delta och även att den här typen av reformer ska ligga i linje med det deras syn på hur demokratin bör fungera.

I studiens tredje analytiska avsnitt väljer tar vi steget från övergripande ideal och uttalat intresse och kartlägger inställningen till olika former för deltagande och inflytande i kommunalpolitiken. Tanken är här att på ett mer handfast sätt kunna utvärdera på vilka sätt invånarna har intresse för att delta eller att göra sin röst hörd. I denna del visar vi inte bara hur invånarna förhåller sig till ett stort antal olika kanaler för inflytande och delaktighet, utan även hur de olika kanalerna relaterar till varandra och hur de tilltalar olika grupper av invånare.

Demokratiideal

Vi inleder med att undersöka invånarnas demokratiideal. Här väljer vi att på ett övergripande vis kontrastera de två av de demokratimodeller som presenterades tidigare, det valdemokratiska och det deltagardemokratiska idealet. Vi har valt att använda en fråga där respondenterna får ta ställning till vem som i en ideal situation bör fälla avgörandet när viktiga frågor ska avgöras i kommunen – *invånarna eller folkvalda politiker* som ett sätt att fånga synen på demokratiideal. De som svarar att invånarna bör fälla avgörandet betraktas som deltagardemokrater med vilja att ha mer invånarcentrerade beslutsprocesser, och de som anger att folkvalda politiker bör fälla avgörandet betraktas som anhängare av den valdemokratiska modellen. Som framgår av tabell 1 dominerar den förstnämnda gruppen. Över hälften av de svarande är deltagardemokrater, jämfört med 37% valdemokrater och 10% som har svårt att ta ställning. I kolumnen längst till höger redovisas även ett balansmått, som visar hur stor skillnaden är mellan andelen deltagardemokrater och valdemokrater i respektive grupp. Ett positivt mått visar att stödet för deltagardemokrati är högre än det för valdemokrati.

Utgående från resultaten kan vi dra slutsatsen att det övergripande stödet för att ge invånarna en utökad roll i det politiska beslutsfattandet är starkt. Det är uppenbart att det bland en majoritet av invånarna finns en tydlig bild av hur makten över viktiga frågor bör fördelas i en ideal situation. Dagens representativa modell där de folkvalda politikerna fäller avgörandet i viktiga (och mindre viktiga) frågor har inte, i vad som ska betraktas som en spontan ögonblicksbild från invånarnas sida, något överväldigande stöd. Samtidigt finns det relativt stora skillnader mellan olika grupper i samhället. Det *valdemokratiska* idealet dominerar o högresursgrupper med hög utbildning och inkomst, där även andelen som har svårt att ta ställning är som lägst. En möjlig förklaring till resultatet kan vara att det här är grupper i samhället med större förståelse för hur kommunalt beslutsfattande i praktiken fungerar och de praktiska svårigheter som är förknippade med att lämna över beslutsmakt i invånarnas händer. En alternativ förklaring är att resursstarka grupper i större utsträckning än andra känner sig väl företrädade i politiken eller inte anser sig ha tid till ett stort politiskt engagemang, och därför i större utsträckning föredrar valdemokratins representativa former. Andra tidigare studier visar på att det finns tendenser hos lokala politiker att vara mer lyhörda för protester från väljare som bor i mer resursstarka bostadsområden (Grimes & Esaiasson, 2014).

Det starkast stödet för ett *deltagardemokratiskt* ideal finns bland invånare som placerar sig i mitten på den ideologiska vänster-högerskalan, bland dem som är missnöjda med kommunen som en plats att leva och bo på och även bland de med låg mellanmännisklig tillit. Mönstret som utkristalliserar sig är relativt tydligt och naturligt. Att invånare som känner ett missnöje med hur kommunen presterar har en önskan till ökat inflytande för invånarna kan ses som logiskt; är man missnöjd har man tydliga incentiv att förändra dagens situation. Det samma kan sägas gälla för dem som inte känner sig hemma i de två block som dominerar i svensk politik. Om man inte har en tydlig hemvist antingen till vänster eller höger i politiken ligger det nära till hands att anta att man inte upplever sig lika väl representerad av de existerande politiska alternativen, vilket i sin tur kan skapa en efterfrågan på en mer deltagardemokratisk modell där invånarna har mer beslutsmakt. Den mellanmänniskliga tillitens roll kan förstås med att

valdemokratins relation mellan väljare och representanter i grund och botten kräver ett visst mått av tillit för andra (de förtroendevalda) (se t.ex. Rosenberg, 1956).

Tabell 1. Vem bör fälla avgörande när viktiga frågor ska avgöras i kommunen, folkvalda politiker eller invånarna?

	<i>Deltagar- demokrater</i>	<i>Val- demokrater</i>	Ingen åsikt	(n)	Balansmått (<i>delt-val</i>)
Totalt	53	37	10	(902)	16
<i>Sociodemografi</i>					
<i>Kön</i>					
Kvinnor	53	35	12	(471)	20
Män	53	40	7	(431)	13
<i>Ålder</i>					
18-34	58	28	14	(115)	30
35-49	52	37	11	(184)	15
50-69	50	41	9	(352)	9
70-84	56	35	9	(251)	21
<i>Utbildning</i>					
Gymnasium eller lägre	56	33	11	(357)	23
Eftergymnasial utbildning	44	52	4	(274)	-8
<i>Hushållets inkomst (kvartiler)</i>					
I	56	30	14	(217)	26
II	55	31	14	(227)	24
III	56	36	8	(228)	20
IV	45	51	4	(227)	-6
<i>Födelseland</i>					
Sverige	53	38	9	(828)	15
Annat	51	24	24	(74)	27
<i>Åsikter</i>					
<i>Politiskt intresse</i>					
Högt	55	40	5	(625)	15
Lågt	50	30	20	(275)	20
<i>Ideologi</i>					
Vänster	48	46	6	(298)	2
Mitten	60	24	16	(282)	36
Höger	52	42	6	(291)	10
<i>Socialt förtroende</i>					
Högt	49	46	6	(546)	3
Lågt	63	25	12	(266)	38
<i>Bedömning av kommunen</i>					
Nöjd	50	41	6	(695)	11
Missnöjd	65	23	12	(206)	42

Intresse och vilja bland invånarna

Guldkantade ideal räcker dock inte hela vägen. För att en mer deltagardemokratisk modell där invånarna har mer reellt inflytande över de beslut som fattas i kommunen (eller över de processer som leder fram till beslutsfattande) krävs även att det finns en beredskap från invånarnas sida att engagera sig i och informera sig om politiken (Achen & Bartels, 2016). I vilken utsträckning det finns en potential för ett utökat engagemang från invånarnas sida studeras här genom två frågor; hur intresserade invånarna är av samhällsfrågor i kommunen och hur intresserade de är av att vara med och påverka beslut som fattas i kommunen.

Utgångspunkten är således att ett välinformerat deltagande från invånarnas sida kräver både intresse för samhällsfrågor och en vilja att påverka.

Resultaten presenteras i tabell 2 där svaren på de två frågorna kombineras till fyra olika grupper av invånare med olika förutsättningar att fylla en aktiv funktion i en demokrati som bygger på ett mer aktivt deltagande. De som ur ett deltagardemokratiskt perspektiv utgör den viktigaste gruppen är de som både är intresserade av samhällsfrågor och av att vara med och påverka. De benämns här ”engagerade” invånare, och utgör hela 48% av de svarande. Den näst största gruppen är de som representerar det motsatta, dvs. som varken är intresserade av kommunen eller av att vara med och påverka. Denna grupp utgör 27% av de svarande och benämnd som ”passiva”. En nästan lika stor grupp är ”åskådarna” (22%), är de som är intresserade av samhällsfrågor i kommunen men inte själva vill vara med och aktivt påverka.

Tabell 2. Intresse för samhällsfrågor i kommunen och vilja att påverka beslut som fattas i kommunen (%)

		Intresserad av samhällsfrågor i kommunen	
		Ja	Nej
Vill påverka	Ja	<i>Engagerade</i> 48 %	<i>Ambivalenta</i> 3%
	Nej	<i>Åskådare</i> 22 %	<i>Passiva</i> 27%

Kommentar: ”Ja” utgörs av svarkategorierna ”mycket intresserad” och ”ganska intresserad”. ”Nej” utgörs av ”inte särskilt intresserad” och ”inte alls intresserad”

Förutsättningarna bland de svarande för ett mer engagerat medborgarskap som lever upp till de förväntningar man kan ställa på ett rimligt välinformerat och aktivt deltagande tycks således vara relativt god. Samtidigt är bilden inte är entydig. En nästan exakt lika stor grupp (49%) säger sig inte vara intresserade av att påverka politikens utformning, varav en majoritet inte heller är intresserade av samhällsfrågor på lokal nivå. För att göra en djupare tolkning av fördelningen behöver vi analysera närmare hur andelen engagerade, som är av störst intresse för att utvärdera potentialen för att ha mer engagerade invånare i kommunen, fördelar sig över olika grupper av invånare, något som redovisas i tabell 3.

Ett viktigt resultat i tabell 3 att andelen engagerade *varierar relativt lite* mellan olika grupper av invånare, där den lägsta andelen är drygt 40% (unga, inkomstgrupp II, låg mellanmännsklig tillit) och den högsta knappt 60% (högutbildade). Huvudbudskapet är därför att det finns en rimlig beredskap för ett engagerat medborgarskap i alla de samhällsgrupper som vi har möjlighet att identifiera i studien.

Ett intressant resultat visar sig när vi jämför de allra yngsta och äldsta invånarnas förhållningssätt. Potentialen för ett aktivt och intresserat engagemang är lägst bland de som är

yngre än 35 år men skillnaden mellan de yngsta och de äldsta är relativt liten (42% jämfört med 45%). Däremot ser vi att det bland de yngre finns en betydligt större grupp ”passiva”, dvs. de som säger sig vara både ointresserade av samhällsfrågor i kommunen och av att påverka (40%). Det här är en grupp som kan vara svår att mobilisera och som sannolikt prioriterar andra frågor betydligt högre än vad som händer i kommunen. I den äldre generationen (70+) är mönstret ett annat. Här är andelen åskådarna (30%) relativt hög, något som delvis kan ses som naturlig i takt med att orken tryter med stigande ålder.

Tabell 3. Intresse för samhällsfrågor i kommunen och vilja att påverka beslut som fattas (%)

	<i>Engagerade</i>	<i>Åskådare</i>	<i>Passiva</i>	<i>Ambivalenta</i>	(n)
Totalt	48	22	27	3	(902)
<i>Sociodemografi</i>					
<i>Kön</i>					
Kvinnor	47	23	28	3	(472)
Män	49	21	27	3	(429)
<i>Ålder</i>					
18-34	42	11	40	7	(114)
35-49	47	17	33	3	(182)
50-69	52	22	22	3	(352)
70-84	45	30	24	1	(253)
<i>Utbildning</i>					
Gymnasium eller lägre	42	26	29	3	(361)
Eftergymnasial utbildning	59	21	17	3	(271)
<i>Hushållets inkomst (kvartiler)</i>					
I	48	22	27	3	(215)
II	42	28	29	2	(229)
III	46	23	28	4	(227)
IV	56	17	23	4	(227)
<i>Födelseland</i>					
Sverige	47	23	27	3	(827)
Annat	50	16	30	4	(74)
<i>Åsikter</i>					
<i>Ideologi</i>					
Vänster	49	25	26	1	(297)
Mitten	41	21	34	4	(282)
Höger	55	21	20	4	(291)
<i>Socialt förtroende</i>					
Högt	54	22	21	3	(544)
Lågt	42	21	34	4	(268)
<i>Bedömning av kommunen</i>					
Nöjd	48	22	27	4	(693)
Missnöjd	48	24	27	2	(207)

Mönstret som uppstår när vi studerar potentialen för ett engagerat medborgarskap är delvis likartat de mönster som vi fann för demokratiidealen. Resultaten innehåller något av en paradox; samtidigt som det valdemokratiska idealet, där folkvalda representanter betraktas som bäst lämpade att fatta avgörande beslut, står sig starkare bland resursstarka invånare, är det även i dessa grupper som potentialen för ett engagerat medborgarskap är som störst. Denna grupp stödjer alltså i stor utsträckning dagens representativa politiska system men är beredd att engagera sig om möjlighet ges. Däremot är förutsättningarna för ett intresserat och aktivt

engagemang något lägre bland de grupper som är missnöjda med dagens situation och vill ha mer inflytande för invånarna.

Kanaler för inflytande

Stödet för en deltagardemokratisk modell och potentialen för ett engagerat medborgarskap framstår sammantaget som relativt starkt i Sundsvalls kommun. Men hur kan kommunen ta tillvara på denna potential och via vilka kanaler kan man fånga upp den existerande viljan till engagemang från invånarnas sida? Bland de 20 olika alternativ som har undersökts återfinns en bred palett av deltagandeformer. Avsikten har varit att dels fånga upp vad som är viktigt för invånarna (tabell 4), dels hur de kan tänka sig att delta (tabell 5). De olika kanalerna för att få information och för att göra sin röst hörd som finns med omfattar konventionella former för politiskt engagemang via de politiska partierna och att rösta i val, och kanaler som kommunen ansvarar för att arrangera som brukarråd, informationstillfällen öppna för allmänheten, att göra det möjligt för invånarna att ta kontakt med politiker och tjänstemän, men även mer okonventionella metoder som inte primärt är riktade till det politiska systemet, som demonstrationer och manifestationer, att skriva under upprop eller att sprida budskap via sociala medier.

Vi inleder med att presentera hur viktiga de olika kanalerna är i invånarnas ögon. Resultaten presenteras i tabell 4 där alternativen är rangordnade utifrån hur stor andel av invånarna som ser kanalen som viktig. Den allra viktigaste kanalen är möjligheten att rösta i val, vilket inte är speciellt förvånande. Valdeltagande brukar anses som kronjuvelen bland deltagandeformer och är både den mest etablerade och den form som lockar flest deltagare. Tydligt är även att invånarna själva instämmer i denna bedömning. Lite drygt hälften så många (43 respektive 42 procent) anser att öppna informationstillfällen som arrangeras av kommunen och möjligheten att kontakta tjänstemän är viktiga.

I övrigt kan resultaten beskrivas som jämntjockt. Mellan 1/3 och 1/4 av invånarna lägger vikt vid de flesta former för inflytande och information som ingick i undersökningen. Få former av deltagande avviker från det allmänna mönstret. Folkomröstningar, som ofta lyfts fram i den allmänna debatten som en populär beslutsmetod och som lägger mycket direkt makt i invånarnas händer (eller starkt signalvärde när det rör sig om rådgivande folkomröstningar) sticker till exempel inte ut som mer populära eller högre prioriterade än andra former för inflytande. Av de svarande tycker 30% att det vore viktigt att ordna återkommande folkomröstningar, vilket är jämförbart med möjligheten att ta direkt kontakt med politiker eller möjligheten att samla stöd för förslag på webben, som ses som viktigt av 32%.

Till de kanaler som ges betydligt lägre prioritet från invånarnas sida hör några av den representativa demokratins centrala funktioner, som att vara förtroendevald (10%) eller engagerad i ett parti (8%). Resultatet förvånar inte mot bakgrunden att partierna under de senaste decennierna har haft allt svårare att attrahera medlemmar och att många, inte minst de yngre generationerna, sägs vara mindre intresserade av ett politiskt engagemang som kräver långsiktighet, kontinuerliga möten och att man binder upp sig vid en politisk helhetslösning. Intressant är även att aktiviteter via sociala medier inte prioriteras speciellt högt som en form

för inflytande (10%), trots att det är något som relativt många ägnar sig åt (se tabell 5) och som brukar anses växa i popularitet.

Tabell 4. Hur viktiga är följande former för information och inflytande för dig? (%)

Form för deltagande och inflytande	Viktigt	Inte			Ingen åsikt	(n)
		Ganska viktigt	särskilt viktigt	Inte alls viktigt		
Rösta i kommunalval	80	12	1	1	6	(900)
Öppna informationstillfällen	43	35	6	3	14	(873)
Kontakta tjänstemän	42	37	7	3	11	(894)
Brukarråd	36	38	10	2	14	(888)
Ge förslag på webben	35	35	10	4	17	(888)
Ställa fråga till fullmäktige	33	34	13	4	16	(889)
Folkinitiativ	33	30	16	6	14	(883)
Samla förslag på webben	32	31	11	3	23	(884)
Kontakta politiker	32	40	10	4	14	(895)
Återkommande folkomröstningar	30	29	18	9	14	(894)
Disk. slumpmässigt urval av invånare	25	33	17	6	19	(891)
Invånarförslag	24	32	20	7	17	(885)
Skriva under namnlistor/upprop	22	36	19	9	13	(892)
Invånarpanel	22	31	19	6	23	(888)
Skriva insändare	15	37	23	9	16	(893)
Föreningsengagemang	14	36	25	7	18	(890)
Demonstrera	11	25	30	16	18	(894)
Förtroendevald	10	20	29	19	21	(886)
Sociala medier (skriva, dela, gilla inlägg)	10	26	26	17	23	(890)
Partiengagemang	8	25	36	16	16	(890)

Kommentar: Den fullständiga frågan löd: Den kan finnas olika former för invånarna att få information om och påverka vad som händer i kommunen. Vissa sätt kan erbjudas av kommunen och andra kan invånarna själva ta initiativ till. Hur viktiga är de olika former för information och inflytande som beskrivs nedan för dig?

Eftersom en allmän syn på vad som är viktiga kanaler inte nödvändigtvis speglar hur pass väl kanalerna skulle fungera i praktiken har vi ställt en fråga om hur många som kan tänka sig att använda sig av de olika formerna, vilket kan ses som kanalens potentiella användare. I de fall som det är möjligt att i Sundsvalls kommun använda sig av den aktuella formen har vi valt att även fråga hur många som i praktiken har gjort det. Det är allmänt känt från forskningen kring politiskt deltagande att den potential som fångas upp genom att fråga om man kan tänka sig att göra något i realiteten sällan förverkligas. Folk tenderar alltså att relativt lättvindigt svara att man kan tänka sig att delta, medan man i praktiken är försiktig med att aktivera sig i olika former. Andelen potentiella användare ska alltså tolkas med viss försiktighet.

I tabell 5 presenteras potentialen (de som skulle kunna tänka sig att göra något) och de som har varit aktiva vid sidan om hur högt kanalen för inflytande och information prioriteras av invånarna (andel ”viktigt” från tabell 4). Vi inleder med att kommentera den verkliga användningen av de olika kanalerna. Här ser vi föga förvånande att den överlägset populärast

kanalen är att rösta i val, något som hela 85% säger sig ha gjort. De näst populäraste kanalerna är att kontakta tjänstemän, som nästan 30% säger sig ha gjort, och att skriva under en namnlista eller upprop (27%). Om vi istället vänder oss mot de former med störst potential sett till antalet användare ligger även där att rösta i val i topp, tätt följt av att rösta i återkommande folkomröstningar, något som drygt 80% säger sig kunna tänka sig att göra. Andra populära kanaler för information och inflytande är att kontakta tjänstemän (77%) och politiker (66%) och att delta i öppna informationstillfällen (65%). Många kan även tänka sig att göra sin röst hörd genom att skriva under upprop (73%).

Tabell 5. Betydelsen av och engagemang i olika former för information och deltagande (%).

Form för deltagande och inflytande	Viktigt	Potential	Har gjort	(n)
Rösta i kommunalval	80	93	85	(900)
Öppna informationstillfällen	43	65	11	(873)
Kontakta tjänstemän	42	77	29	(894)
Brukarråd	36	39	7	(888)
Ge förslag på webben	35	58	6	(888)
Fråga fullmäktige	33	57	4	(889)
Folkinitiativ*	33			(883)
Samla förslag på webben	32	55		(884)
Kontakta politiker	32	66	12	(895)
Återkommande folkomröstningar	30	81		(894)
Disk. slumpmässigt urval av invånare	25	48		(891)
Invånarförslag	24	45		(885)
Namnlistor/upprop	22	73	27	(892)
Invånarpanel	22	32	2	(888)
Skriva insändare	15	48	10	(893)
Föreningsengagemang	14	41	9	(890)
Demonstrera	11	45	14	(894)
Förtroendevald	10	18	3	(886)
Sociala medier (skriva, dela, gilla inlägg)	10	42	14	(890)
Partiengagemang	8	27	9	(890)

Kommentar: Den fullständiga frågan löd: Den kan finnas olika former för invånarna att få information om och påverka vad som händer i kommunen. Vissa sätt kan erbjudas av kommunen och andra kan invånarna själva ta initiativ till. Hur viktiga är de olika former för information och inflytande som beskrivs nedan för dig? Följdfrågan var: Nu undrar vi om du själv har gjort något av det vi frågade om tidigare, eller om du kan tänka dig att göra det?
* Detta alternativ saknades i uppföljningsfrågan.

Den sammantagna bilden är kanske inte speciellt förvånande. Att rösta – både i val och i folkomröstningar – har stor potential att engagera invånarna, detta trots att folkomröstningar inte sågs som speciellt viktiga i jämförelse med många andra former för inflytande. Det tillsynes motsägelsefulla resultatet för folkomröstningar beror sannolikt på att det finns en stark social förväntning på att man ska delta i val, även om man inte nödvändigtvis anser att det är det bästa sättet att avgöra en politisk fråga eller att fördela inflytande.

Vi ser även att invånarna genomgående ger relativt hög prioritet åt kanaler för information och feedback. Inte minst möjligheten att kontakta tjänstemän och även politiker samt att delta i information som arrangeras av kommunen är former som har stor potential, och som redan i dagens läge används av invånarna i relativt stor utsträckning. Former som kräver mer långsiktigt engagemang och mer tid har däremot en tendens att betraktas som viktiga, men som sannolikt kommer att nå färre invånare. Här kan partiengagemang och vara förtroendevald utgöra de tydligaste exemplen, men även brukarråd hör till en mer krävande form av deltagande med relativt låg potential att locka ett brett deltagande.

Typer av kanaler och skillnader mellan olika grupper

I en analys av 20 olika former för inflytande kan det vara svårt att för överblick över resultaten eller en bild av hur invånarna förhåller sig till de olika formerna. Faktum är dock att svaren fördelar sig enligt ganska tydliga mönster, som visar att vissa former för deltagande och inflytande tilltalar vissa invånare, medan andra är tilltalade av andra former. Vi presenterar dimensionerna i tabell 6 och efter en diskussion övergår vi till att analysera vilka grupper som föredrar vilka typer av deltagande.

Principalkomponentanalysen som används för att ta fram dimensionerna i materialet visar att det finns fem relevanta dimensioner, dvs. fem olika övergripande former för deltagande och inflytande. Den första och dominerande dimensionen som vi benämner ”feedback”, består av olika möjligheter för kontakt och att ge input in i den kommunala verksamheten. Dimensionen framstår som sakfråge- och responsorienterad. Invånare som prioriterar möjligheten att kunna ge förbättringsförslag på webben, tenderar alltså även att prioritera möjligheten att ställa frågor till fullmäktige, eller att ta kontakt med politiker eller tjänstemän.

Nästa dimension som vi benämner ”inflytande” omfattar mer krävande former för engagemang med en betoning på reellt inflytande. Under inflytande samlas former för delaktighet som återkommande folkomröstningar, invånarförslag, folkinitiativ, invånarpanel, brukarråd och diskussionstillfällen för slumpmässigt utvalda invånare. Till skillnad från feedbackdimensionen, som bestod av kanaler i relation till en aktuell fråga eller ett problem som uppstår, är inflytandedimensionen mer orienterad mot återkommande engagemang i relation till en viss verksamhet (brukarråd), eller former som potentiellt kan ge mer makt i deltagarnas händer (folkomröstningar). Denna dimension innehåller flera inslag av inflytande via deltagande i samtal som föregår beslut (brukarråd, diskussion med ett slumpmässigt urval invånare).

Den tredje dimensionen karakteriserar vi som ”expressiv”. De olika formerna som passar in under denna dimension omfattar olika sätt att ge uttryck för åsikter i offentligheten. Att skriva eller sprida budskap via sociala medier, att demonstrera eller manifesteras, att skriva under upprop eller namnlistor och att skriva insändare i lokala medier är alla former där den som engagerar sig söker ett visst mått av uppmärksamhet kring sitt budskap som syftar till att bilda opinion, snarare än att rikta sig direkt till den part i den offentliga beslutskedjan som ansvarar för en viss fråga. Denna dimension fokuserar på ge uttryck för åsikter där inslaget av dialog är mer begränsat.

Tabell 6. Mönster i vilka kanaler för inflytande och delaktighet som invånarna prioriterar (principal komponent analysis).

	<i>Feedback</i>	<i>Inflytande</i>	<i>Expressivt</i>	<i>Traditionellt</i>	<i>Val</i>
Ge förslag på webben	0,85	0,22	0,14	0,04	-0,02
Samla förslag på webben	0,83	0,30	0,16	0,05	-0,08
Fråga fullmäktige	0,73	0,29	0,16	0,12	0,10
Kontakta kommunpolitiker	0,69	0,10	0,16	0,22	0,39
Kontakta tjänstemän	0,64	0,04	0,15	0,13	0,48
Öppna informationstillfällen	0,50	0,40	0,09	0,21	0,37
Återkommande folkomröstningar	0,12	0,80	0,15	0,02	-0,12
Folkinitiativ	0,15	0,78	0,18	-0,04	-0,02
Invånarförslag	0,14	0,67	0,26	0,03	-0,03
Invånarpanel	0,33	0,60	0,08	0,24	0,12
Disk. med slumpmässigt urval invånare	0,36	0,59	0,08	0,19	0,27
Brukarråd	0,24	0,58	0,14	0,15	0,39
Sociala medier	0,17	0,15	0,76	0,08	-0,13
Insändare	0,25	0,17	0,73	0,04	0,11
Demonstrationer eller manifestationer	0,13	0,12	0,72	0,29	0,14
Namnlistor/upprop	0,00	0,35	0,65	0,23	0,13
Förtroendevald	0,13	-0,01	0,07	0,87	-0,05
Partiengagemang	0,10	0,08	0,20	0,81	0,10
Föreningsengagemang	0,15	0,25	0,38	0,63	0,11
Rösta i kommunalval	0,11	0,00	0,04	0,01	0,82

Kommentar: Principalkomponentanalys med varimax rotation

Den fjärde och näst sista dimensionen i materialet benämns ”traditionellt” och omfattar olika former för engagemang som riktar sig till det som vi kan se som kärna i den representativa eller valdemokratiska modellen som bygger på engagemang via de politiska partierna och att agera som förtroendevald. Att engagemang i de politiska partierna och i andra typer av föreningar som driver en fråga tillhör samma underliggande dimension kan tolkas som en del av den svenska folkrörelsetraditionen där engagemang historiskt har bedrivits tillsammans med andra i föreningar. Det är heller inte ovanligt att politiskt aktiva på lokal nivå är engagerade i andra typer föreningar utöver det politiska partiet som en del av ett bredare engagemang för lokalsamhället.

Den femte och sista dimensionen består av endast en form för inflytande och delaktighet och det är valdeltagande. Anledningen till att denna form bildar en egen dimension är inte speciellt märkligt och kan relateras till dess starka förankring och den starka betydelse som en stor del av invånarna ger valet som kanal. Detta framgick inte minst i redovisningen över hur viktiga de olika kanalerna betraktas i invånarnas ögon (tabell 4) då nästan dubbelt så många (80%) angav att detta är en viktig form för inflytande på delaktighet jämfört med den näst viktigaste formen (öppna informationstillfällen, 43%).

Tabell 7. De olika deltagardimensionernas betydelse i olika samhällsgrupper (medelvärden).

	<i>Val</i>	<i>Feedback</i>	<i>Inflytande</i>	<i>Expressivt</i>	<i>Traditionellt</i>
Totalt	0,78	0,34	0,27	0,14	0,11
<i>Sociodemografi</i>					
Kön					
Kvinnor	0,78	0,37	0,30	0,16	0,11
Män	0,76	0,31	0,24	0,12	0,09
Ålder					
18-34	0,72	0,45	0,34	0,18	0,13
35-49	0,73	0,42	0,29	0,13	0,10
50-69	0,79	0,36	0,27	0,14	0,10
70-84	0,80	0,21	0,22	0,13	0,09
Utbildning					
Gymnasium eller lägre	0,76	0,32	0,27	0,15	0,10
Eftergymnasial utbildning	0,86	0,40	0,26	0,12	0,10
Hushållets inkomst (kvartiler)					
I	0,70	0,30	0,28	0,18	0,12
II	0,77	0,31	0,27	0,14	0,10
III	0,79	0,36	0,27	0,13	0,10
IV	0,83	0,41	0,27	0,11	0,10
Födelseland					
Sverige	0,79	0,36	0,27	0,14	0,10
Annat	0,56	0,24	0,23	0,11	0,12
<i>Åsikter</i>					
Politiskt intresse					
Högt	0,86	0,40	0,32	0,16	0,12
Lågt	0,63	0,24	0,18	0,10	0,07
Ideologi					
Vänster	0,87	0,34	0,27	0,16	0,11
Mitten	0,69	0,33	0,26	0,13	0,09
Höger	0,83	0,39	0,30	0,14	0,11
Socialt förtroende					
Högt	0,84	0,39	0,29	0,15	0,11
Lågt	0,74	0,29	0,26	0,15	0,09
Bedömning av kommunen					
Nöjd	0,79	0,35	0,26	0,13	0,10
Missnöjd	0,70	0,34	0,30	0,16	0,10

Kommentar: Indexen är summan av de olika deltagandeformer som laddar högt på respektive dimension (se tabell 6), dividerat med antalet deltagandeformer. Varje index varierar mellan 0 och 1 där 1 innebär att respondenten har angett att samtliga former är viktiga, 0 att ingen av formerna är viktiga.

I nästa steg är vi intresserade av att undersöka i vilken utsträckning de olika deltagardimensionerna attraherar olika typer av invånare. Det görs genom att redovisa medelvärden för de olika dimensionerna, där skalan varierar mellan 0 och 1. Höga värden betyder att gruppen prioriterar kanalerna som tillhör den här dimensionen högt, låga värden att de inte ges speciellt hög prioritet. Som framgick i tabell 4, varierar viktighetsgraden stort mellan olika typer av kanaler. För att avgöra om ett värde är högt eller lågt är det därför bra att jämföra med medelvärdet för alla respondenter som finns högst upp i tabellen.

Ett genomgående mönster är att störst skillnader mellan olika grupper återfinns för de mest populära deltagandedimensionerna, valdeltagande och feedback. Trots att valdeltagande är en kanal för inflytande som dominerar starkt och som ses som viktig i många alla samhällsgrupper, finns relativt tydliga skillnader som är relaterade till resurser och intresse. Här ser vi t.ex. att gruppen med utländsk bakgrund ger betydligt lägre prioritet åt valdeltagande som kanal för inflytande och delaktighet än de med svensk bakgrund. Även invånare med lågt politiskt

intresse och de som inte har en tydlig positionering på vänster-högerskalan lägger betydligt lägre vikt vid valdeltagande än genomsnittet. Det är dock viktigt att lyfta fram att en del av de här skillnaderna har att göra med att vissa grupper systematiskt har låtit bli att ge ett substanssvar på de relativt krävande frågorna om olika deltagandeformer.

Den i övrigt intressantaste skillnaden i tabell 7 är den mellan unga och äldre invånare där prioriteringarna skiljer sig åt vad gäller olika sätt att delta. De unga prioriterar i betydligt högre utsträckning än äldre olika former för direkt påverkan, antingen via möjligheten att ge feedback i enskilda ärenden eller genom kanaler för direkt inflytande. Det politiska intresset spelar även det en stor roll. De som är intresserade av samhällsfrågor i kommunen ger högre prioritet åt samtliga dimensioner, däremot tycks inte graden av nöjdhet med kommunen ha någon inverkan på hur viktiga man anser att olika dimensioner för delaktighet och inflytande är.

Diskussion

Påfallande få studier har dock undersökt i vilken utsträckning som medborgarna faktiskt efterfrågar ett breddat och fördjupat deltagande. Resultatet från denna undersökning visade på att det var en relativt stor skara av de svarande som var både var intresserade av samhällsfrågor i kommunen och samtidigt var villiga att delta och fatta beslut i viktiga frågor. Här behöver vi även betona att undersökningens räckvidd är begränsad till en enda kommun och att de som är engagerade antagligen varit mer benägna att delta i undersökningen. Det förefaller således som att det finns förutsättningar för ett breddat deltagande i demokratin. Steget från att uttrycka ett intresse och ett önskemål om delaktighet till konkret handling kan ibland vara långt. Dock visar flertalet undersökningar på att Sveriges befolkning i gemen faktiskt i stor utsträckning är engagerade (ca hälften av de vuxna) och delaktiga på sin fritid inom ramen för organisationer, föreningar och mer löst organiserade nätverk (von Essen & Wallman Lundåsen, 2015). Detta engagemang kan i sig bidra till att det finns en spridd kunskap hos medborgarna kring hur man organiserar sig vilket i sig också torde bidra till en långsiktigt hållbar demokrati. Frågan är dock vad som krävs i praktiken för att få engagerade medborgare att gå från tanke till handling och konkret bli delaktig i beslutsfattandet (jfr. Amnå, 2008).

Resultaten visar även på mönster som delvis är paradoxala, att de personer som starkast stödjer den representativa demokratins former för beslutsfattande och deltagande också har bäst förutsättningar för att själva delta i former för beslutsfattande som går bortom den representativa demokratin. En möjlig tolkning är att resursstarka grupper något oftare också får gehör för sina intressen i det lokala beslutsfattandet (jfr. Grimes & Esaiasson, 2014). Stödet för den representativa demokratin skulle därför kunna botten i en nöjdhet med hur det rådande systemet fungerar samtidigt som denna grupp har resurser i form av t.ex. tid och kunskap för att själva kunna engagera sig för att påverka beslut. Samtidigt som gruppen som önskar mer direkt inflytande för medborgarna har något sämre förutsättningar, i form av vilja att aktivt engagera sig och intresse i lokala samhällsfrågor, för att själva engagera sig aktivt i beslutsfattandet. Detta kan skapa en viss motsägelse i att de som efterfrågar mer inflytande samtidigt har mindre förutsättningar för att själva engagera sig. Tendensen är i linje med vad tidigare studier har pekat på. Vi vill samtidigt betona att skillnaderna mellan olika samhällsgrupper inte är speciellt stora och att det finns ett omfattande intresse och en beredskap

till ett utökat engagemang som sträcker sig över olika grupper i samhället. Vi finner även att åsikter och förhållningssätt är har större betydelse i sammanhanget än social status eller resurser.

Vi vill även lyfta vikten av vad som har betonats i tidigare forskning om demokratiska innovationer att förväntningarna på inflytande från medborgarnas sida ibland kan vara i otakt med den grad av inflytande som beslutsfattarna är beredda att lämna ifrån sig. Olika förväntningar på graden av inflytande från medborgarnas sida kan bidra till att skapa frustration och i värsta fall vara kontraproduktiva och bidra till att medborgarnas syn på beslutens legitimitet blir mer negativ snarare än mer positiv.

Debatten kring om det i huvudsak är av godo eller av ondo att medborgarna deltar mer aktivt i det politiska beslutsfattandet har stundom varit hård. Frågor som tidigt ställdes inom forskningen har rört i vilken utsträckning mobiliserade och aktiva medborgare kan utgöra ett hot eller en tillgång för demokratier. De senaste svenska demokratiutredningarna har pekat på behovet att bredda deltagandet och att skapa andra kanaler in i det demokratiska beslutsfattandet i och med att de politiska partierna samlar en krympande skara engagerade medlemmar och förtroendevalda. 2014 års demokratiutredning pekade på riskerna med att inte bredda deltagandeformerna utifrån att de politiska partierna i längden med en sviktande folklig förankring inte kan hantera demokratins utmaningar. Här vill vi peka på den spänning som finns mellan individens vilja till att få ett mer direkt inflytande över beslut och de faktiska förutsättningarna för att kunna delta mer aktivt.

Referenser

- Abdelzadeh, A. (2015). Den missnöjda demokraten. *SOU 2015: 96, Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi. Bilaga till betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande. Statens offentliga utredningar: Stockholm. SOU 2015:96.
- Achen, C. & Bartels, L. (2016). *Democracy for realists. Why elections do not produce responsive government*. Princeton: Princeton University Press.
- Amnå, E. (2008). *Jourhavande medborgare: samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. Studentlitteratur.
- Arnstein, Sherry R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*. 35(4): 216-224.
- Barber, B. (1984). *Strong democracy. Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
- Bengtsson, B. (2004). Föreningsliv, makt och integration – ett inledande perspektiv. *Föreningsliv, makt och integration*, 7.
- Bengtsson, Å. (2012). Citizens' perceptions of political processes. A critical evaluation of consistency and survey items'. *Revista Internacional de Sociología*. 70(2): 45-64.
- Blais, A., & Dobrzynska, A. (1998). Turnout in electoral democracies. *European Journal of Political Research*, 33(2), 239-261.
- Bowler, S., Donovan, T. & Karp, J. A. (2007). 'Enraged or Engaged? Preferences for Direct Citizen Participation in Affluent Democracies'. *Political Research Quarterly*. 60(3): 351-362.
- Budge, Ian (1996). *The New Challenge of Direct Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Bäck, H., & Soininen, M. (1994). Invandrarnas valdeltagande. *Väljare i kommunvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur*. Stockholm: SNS förlag.
- Dalton, R., Wattenberg, M. (2000). *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford University Press: Oxford, New York.
- Dalton, R. (2004). *Democratic Challenges, Democratic Choices. The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford University Press: New York.
- Downs, A. (1957). An economic theory of political action in a democracy. *Journal of Political Economy*, 65(2), 135-150.
- Elster, J. (Ed.). (1998). *Deliberative democracy* (Vol. 1). Cambridge: Cambridge University Press.
- Esaiasson, P., & Westholm, A. (2006). Deltagandets mekanismer. I Esaiasson, P. & Westholm, A. (red) *Deltagandets mekanismer*. Malmö: Liber.
- von Essen, J. & Wallman Lundåsen, S. (2015). Medborgerligt engagemang : Klassresa eller klassklyfta?. I *Låt fler forma framtiden! : Forskarantologi*. Bilaga till betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande. Statens offentliga utredningar: Stockholm. SOU 2015:96. Stockholm : Wolters Kluwer. S. 357-407.
- Foa, R. S., & Mounk, Y. (2016). The democratic disconnect. *Journal of Democracy*, 27(3), 5-17.
- Geißel, B., Joas, M. (2013). *Participatory Democratic Innovations in Europe. Improving the Quality of Democracy?* Barbara Budrich Publishers, Opladen, Berlin & Toronto.
- Gilljam, M., & Hermansson, J. (2003). *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Gilljam, M. & Jodal, O. (2006). Kommunala demokratiseringar – vägen till en mer vital demokrati? I Esaiasson, P. & Westholm, A. (red), *Deltagandets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Goodin, R. E. (2004). Input democracy. *Power and Democracy: Critical Interventions*, 79-100.

- Goodin, R. E. (2008). *Innovating democracy: Democratic theory and practice after the deliberative turn*. OUP Oxford.
- Grimes, M., & Esaiasson, P. (2014). Government responsiveness: a democratic value with negative externalities?. *Political Research Quarterly*, 67(4), 758-768.
- Hadenius, A. (1992). *Democracy and development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hagevi, M., & Loxbo, K. (2015). Partierna och demokratin efter medlemsnedgången. Bilaga till betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande. Statens offentliga utredningar: Stockholm. SOU 2015:96. Stockholm : Wolters Kluwer.
- Held, D. (2006). *Models of Democracy*. Stanford University Press: Stanford, California.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1999). Trust, well-being and democracy. In Warren, M. (ed) *Democracy and trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.
- Karlsson, D., Gilljam, M. (2014/15). *Den lokala demokratins utmaningar. Låt fler forma framtiden!* Forskarantologi. Bilaga till betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande. Statens offentliga utredningar: Stockholm. SOU 2015:96.
- Katz, R. S., & Mair, P. (1994). The evolution of party organizations in Europe: the three faces of party organization. *American Review of Politics*, 14, 593-617.
- Lindberg, E. (2005). *Vad kan medborgarna göra?: fyra fallstudier av samarbetsformer för frivilliga insatser i äldreomsorg och våghållning*. Stockholm: (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Stockholmiensis).
- Lindström, M. (2005). Ethnic differences in social participation and social capital in Malmö, Sweden: A population-based study. *Social Science & Medicine*, 60(7).
- Lundberg, E. (2012). Changing balance: The participation and role of voluntary organisations in the Swedish policy process. *Scandinavian Political Studies*, 35(4), 347-371.
- Myrberg, G. (2007). *Medlemmar och medborgare: Föreningsdeltagande och politiskt engagemang i det etnifierade samhället*, Uppsala: Doctoral dissertation, Acta Universitatis Upsaliensis.
- Nilsson, T. (2005). *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser* (Vol. 139). Department of Political Science, Lund University.
- Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press: Cambridge, UK.
- Petersson, O., Hermansson, J., Micheletti, M., Teorell, J., & Westholm, A. (1998). *Demokrati och medborgarskap*. SNS förlag.
- Pettersson, T. & Esmer, Y. (2008). *Changing values, persisting cultures*. Leiden: Brill.
- Pharr, S. J., & Putnam, R. D. (Eds.). (2000). *Disaffected democracies: what's troubling the trilateral countries?*. Princeton University Press.
- Putnam, R.D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Rosenberg, M. (1956). Mistrust and political ideology,
- Rothstein, B. (1992). Explaining Swedish corporatism: The formative moment. *Scandinavian Political Studies*, 15(3), 173-191.

- Rothstein, B., Hermansson, J., Esaiasson, P., Micheletti, M., & Petersson, O. (1995). *Demokrati som dialog. Demokratirådets rapport 1995*. SNS förlag, Stockholm.
- Schlozman, K. L., Verba, S., & Brady, H. E. (2012). *The unheavenly chorus: Unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton University Press.
- Schofer, E., & Fourcade-Gourinchas, M. (2001). The structural contexts of civic engagement: Voluntary association membership in comparative perspective. *American Sociological Review*, 806-828.
- Schumpeter, J. A. (2013). *Capitalism, socialism and democracy*. Routledge.
- Smith, G. (2005). *Democratic Innovations. Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge University Press: Cambridge, New York.
- SOU 2000:1. En uthållig demokrati!, Stockholm: Fritzes. Demokratiutredningens slutrapport.
- Stolle, D., Hooghe, M., & Micheletti, M. (2005). Politics in the supermarket: Political consumerism as a form of political participation. *International political science review*, 26(3), 245-269.
- Strömblad, P., & Adman, P. (2010). Political integration through ethnic or nonethnic voluntary associations?. *Political Research Quarterly*, 63(4), 721-730.
- Svedberg, L., von Essen, J. & Jegermalm, M. (2010). Svenskarnas ideella engagemang är större än någonsin. Stockholm: Rapport till regeringen.
- Sörbom, A. (2002). *Vart tar politiken vägen?: om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: (Doctoral dissertation, Almqvist & Wiksell International).
- Tahvilzadeh, N. (2015) Det våras för medborgardialoger. I *Låt fler forma framtiden! : Forskarantologi*. Bilaga till betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande. Statens offentliga utredningar: Stockholm. SOU 2015:96. Stockholm: Wolters Kluwer. S. 507-557.
- Teorell, J., & Westholm, A. (1999). Att bestämma sig för att vara med och bestämma: Om varför vi röstar—allt mindre.
- van Biezen, I., Mair, P., Poguntke, T. (2012). Going, going, ...gone? The decline of party membership in contemporary Europe. *European Journal of Political Research* 51: 24-46, 2012.
- Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Harvard University Press.
- Vogel, J., Amnå, E., Munck, I., & Häll, L. (2003). Föreningslivet i Sverige. *Välfärd, socialt kapital, demokratiskola. Levnadsförhållanden*, 98.
- Wallman Lundåsen, S. (2015). Civil Society and Political Participation: What Type of Political Participation is Influenced by Community Level Involvement in Civil Society?. *Swiss Political Science Review*, 21(1), 140-157.
- Öberg, P., Svensson, T., Christiansen, P. M., Nørgaard, A. S., Rommetvedt, H., & Thesen, G. (2011). Disrupted exchange and declining corporatism: Government authority and interest group capability in Scandinavia. *Government and Opposition*, 46(3), 365-391.